

Feniks Geschiedenis voor de onderbouw 1 vmbo-t/havo

Hoofdstuk 1 Leven van de natuur

Open toetsvragen

Paragraaf 1

Opdracht 1

- Jager-verzamelaars hadden waarschijnlijk een taakverdeling tussen mannen en vrouwen. Verklaar het woord 'waarschijnlijk': waarom weten we dit niet zeker?
- Wat was volgens jager-verzamelaars typisch een mannentaak?
- Schrijf twee dingen op die de jager-verzamelaars vrouwentaken vonden.

Opdracht 2

Lees de tekst over de Masaï, een Afrikaanse stam.

Masaï wonen in een dorp dat ze 'boma' noemen. Om het dorp heen staat een schutting van doorhakken om de wilde dieren op afstand te houden. Hun huizen zijn gemaakt van gevlochten takken, waarvan de gaten zijn opgevuld met mest en modder. De huizen zijn ongeveer vijftien vierkante meter groot. Er zijn vier gedeeltes: een slaapkamer voor de man, een slaapkamer voor de vrouw, een kamer met vuur, een kamer voor het vee. De vrouw en de kinderen slapen samen op een koeienhuid. Op het vuur koken ze eten. 's Nachts komt het vee in huis, zodat er niks mee kan gebeuren.

Naar: wikipedia.org

Zijn de Masaï nomaden, of niet? Leg je antwoord uit.

Opdracht 3

Noem vijf bronnen die de jager-verzamelaars ons hebben nagelaten.

Opdracht 4

- Hoe heet deze ijsman, van wie het lichaam in de Alpen is gevonden?

Historici en archeologen hebben veel vragen gesteld, toen het lichaam van deze ijsman is gevonden. Eén van die vragen was: "Wat heeft deze ijsman gegeten tijdens de laatste dag van zijn leven?" Door de inhoud van zijn maag te bestuderen, hebben ze het antwoord op de vraag gevonden.

- Bedenk nog twee vragen die de wetenschappers over de ijsman kunnen stellen én beantwoorden.
- Bedenk ook twee vragen over deze ijsman die de wetenschappers niet kunnen beantwoorden.

Opdracht 5

In elk van onderstaande zinnen staat een fout. Schrijf de zinnen zó over, dat je de fout verbetert.

- A. Een historicus is iemand die sporen uit het verleden opgraaft en deze onderzoekt.
- B. De prehistorie is de tijd vóór er jager-verzamelaars waren.
- C. Sommige tekeningen in de grotten van Lascaux zijn 170.000 jaar oud.
- D. Van jager-verzamelaars hebben we vooral geschreven bronnen gevonden, maar ook enkele ongeschreven bronnen.

Paragraaf 2

Opdracht 1

In het verhaaltje staan drie fouten. Schrijf de fouten op en schrijf erbij waarom het fout is.

De landbouw werd ongeveer 10.000 jaar voor Christus uitgevonden. De eerste mensen die voedsel gingen verbouwen, woonden in Afrika. Daar was het klimaat veranderd. Het werd er steeds kouder en droger. De boeren leefden als nomaden. Doordat de bevolking groeide, trokken sommige mensen naar Europa om nieuwe landbouwgronden te vinden.

Fout 1:

Moet zijn:

Fout 2:

Moet zijn:

Fout 3:

Moet zijn:

Opdracht 2

- A. Op welke manier (of: manieren) kwamen mensen voor de landbouwrevolutie aan voedsel?
- B. Op welke manier (of: manieren) kwamen mensen tijdens de landbouwrevolutie aan voedsel?
- C. Op welke manier (of: manieren) kwamen mensen na de landbouwrevolutie aan voedsel?

Opdracht 3

Wanneer speelt deze afbeelding zich af: vóór, tijdens of ná de landbouwrevolutie?
Leg je antwoord duidelijk uit!

Opdracht 4

In Europa woonden in de tijd van de jager-verzamelaars maar weinig mensen. Voor hen was er genoeg voedsel te vinden, ook toen het klimaat veranderde. Zij hadden dus geen reden om boer te worden. Tóch ontstond er in Europa landbouw. Hoe kwam dat?

Opdracht 5

Lees de tekst over gorilla's.

“De grootste bedreiging voor de gorilla's in Centraal Afrika bestaat uit het steeds kleiner worden van hun leefgebied. Dat komt door ontbossing en door landbouw. Daarnaast worden de bossen steeds toegankelijker, waardoor jagers er steeds beter in kunnen doordringen. De gorilla's zijn gemakkelijk te doden en de jagers geven de voorkeur aan deze soort boven andere dieren, omdat zij een grotere hoeveelheid vlees opleveren om te verkopen. Deze processen zijn al tientallen jaren bezig. Dat de gorilla nu écht in nood is, komt doordat er in het gebied waar zij wonen, een burgeroorlog gaande is. De gorilla's sterven in vuurgevechten tussen de strijdende partijen, of ze worden opgegeten door hongerige soldaten. De regeringen van Rwanda en Oeganda zijn vastbesloten ervoor te zorgen dat de gorilla niet uitsterft. De gorilla's trekken immers toeristen aan, en toeristen brengen geld in het laatje. Om te voorkomen dat deze geldstroom opdroogt, gaan beide regeringen extra moeite doen om de gorilla's te beschermen.”

Naar: wwf.be

Stel: de moeite die de regeringen nu doen om de gorilla te beschermen, helpt niet. De gorilla sterft uit. Aan jou wordt gevraagd om daar onderzoek naar te doen en je leest de tekst hierboven. Welke oorzaken kun je dan noemen van het uitsterven van de gorilla?

Paragraaf 3

Opdracht 1

Hoe zag een woning van de eerste boeren er vermoedelijk uit? Beschrijf de vorm en de grootte. Geef ook aan van welke materialen het huis gemaakt was.

Je mag je antwoord verduidelijken met een eenvoudige tekening.

Opdracht 2

Geef een omschrijving van het begrip 'cultuur'.

Opdracht 3

Lees de tekst uit een geschiedenisboek.

“De sporen van deze landbouwers zijn gevonden in Limburg, bij de dorpen Elsloo en Stein. Hier vond men, bij dorp- en stadsuitbreidingen, waarbij de grond bouwrijp moest worden gemaakt, resten van woonplaatsen uit de tijd van 5300-4900 v. Chr. Bewoners uit deze en latere periodes worden genoemd naar de vorm van het aardewerk dat zij gebruikten of naar de versiering ervan. De boeren uit Limburg worden

Uit: K. Jansma en M. Schroor, 10.000 jaar geschiedenis der Nederlanden

- A. Welke naam moet op de stippellijn staan?
- B. Leg de naam uit: waarom werden deze mensen zo genoemd? Eventueel mag je bij je antwoord een eenvoudige tekening maken.

Opdracht 4

In elke zin staat een fout. Schrijf de zinnen zó over, dat je de fout verbetert.

- A. Direct na de bronstijd begon de steentijd.
- B. Rond 5300 v. Chr. waren er in ons land geen jager-verzamelaars meer.
- C. Voor 800 v. Chr. werd in ons land al ijzer gebruikt.
- D. De trechterbekercultuur is waarschijnlijk ontstaan in Engeland.

Opdracht 5

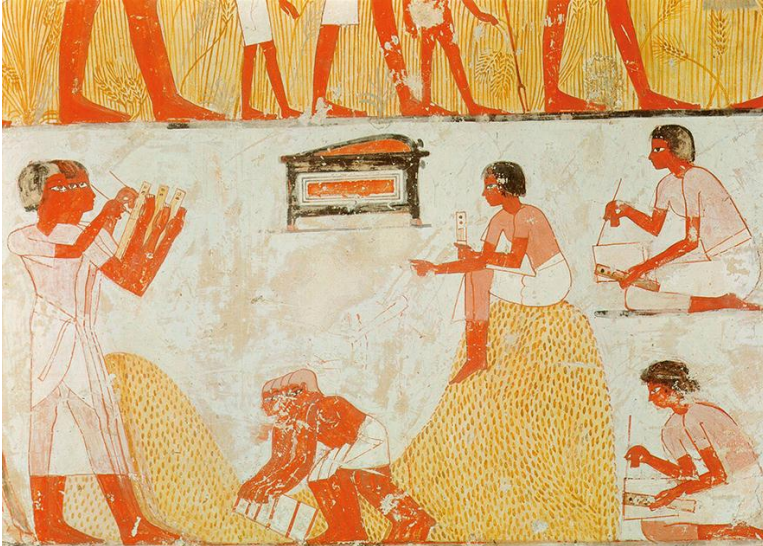
- A. Op de foto zie je de resten van een man die al eeuwenlang dood is. Het lichaam lag begraven in veen. Hoe wordt zo'n lichaam genoemd?
- B. Hoe komt het dat het lichaam niet vergaan is?
- C. De foto is gemaakt in 1903, net nadat de man is opgegraven. Hoe komt het dat juist rond het jaar 1900 veel van dit soort lichamen gevonden werden?
- D. In je boek heb je met twee van dit soort lichamen kennisgemaakt: een uit Nederland en een uit Denemarken. Hoe heten zij?

Paragraaf 4

Opdracht 1

Teken een piramide. Vul de volgende woorden op de juiste plaats in: *farao – boeren – hoge ambtenaren – lage priesters – ambachtslieden – hoge priesters – lage ambtenaren.*

Opdracht 2

Op de afbeelding zie je Egyptische ambtenaren aan het werk.

- Bedenk wat de ambtenaren die op de afbeelding te zien zijn, aan het opschrijven zijn.
- Welke taken hadden Egyptische ambtenaren nog meer? Noem er twee.
- De knielende mannen in het midden van de afbeelding zijn geen ambtenaren. Welk beroep hebben zij wél?

Opdracht 3

Lees de tekst over begraven in Egypte.

“Farao's en hoge ambtenaren worden begraven in een prachtige sarcofaag (doodskist), die vaak bedekt is met puur goud. In geen enkele periode in de geschiedenis hoeft een slaaf of een boer er ook maar aan te denken dat ook hij in zo'n prachtige sarcofaag begraven zal worden. De gewone Egyptenaar moet met minder tevreden zijn: hij krijgt een eenvoudige kist van vier planken, een grote aardewerken kruik en wat lappen of een schapenvel.”

Naar een tekst uit: Encyclopedie Fascinerend Egypte.

Leg uit dat deze tekst bewijst dat in het oude Egypte niet iedereen evenveel aanzien had.

Opdracht 4

- Noem een overeenkomst tussen onze koning Willem-Alexander en de Egyptische farao.
- Noem een verschil tussen onze koning Willem-Alexander en de Egyptische farao. Gebruik het woord 'god' in je antwoord.

Opdracht 5

Neem de cijfers 1 tot en met 6 over en vul de juiste woorden in.

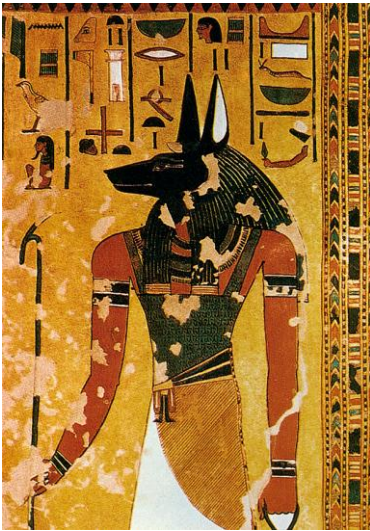
Egypte bestaat voor een groot deel uit [...1...]. Toch is er genoeg [...2...] voor iedereen. Dat komt omdat de [...3...] ieder jaar [...4...]. De boeren zorgen ervoor dat de gewassen het hele jaar door water krijgen. Daarbij maken ze gebruik van [...5...]: ze bouwen [...6...] langs de Nijl en laten het water via kanaaltjes naar de akkers lopen.

Paragraaf 5

Opdracht 1

Waarom mummificeerden de Egyptenaren hun overleden farao?

Opdracht 2

- A. Welke god is hier afgebeeld?
- B. Waarom hadden de Egyptenaren bedacht dat dit de god van de doden was?

Opdracht 3

Priesters hadden veel aanzien in de Egyptische samenleving. Waarom was dat?

Opdracht 4

Lees de tekst over een avontuur dat Howard Carter meemaakte.

“Langzaam, heel langzaam, werden de resten afval in de gang verwijderd, totdat we eindelijk de hele deur voor ons hadden. Het beslissende moment was gekomen. Met trillende handen maakte ik een kleine opening in de hoek linksboven. Nadat ik het gat wat groter had gemaakt, stak ik de kaars erdoorheen en gluurde naar binnen. Eerst kon ik niets zien, want de warme lucht die uit de grafkamer ontsnapte, liet de kaarsvlam flakkeren. Maar vervolgens, toen mijn ogen aan het licht gewend waren, verschenen langzaam bijzonderheden in de kamer. Vreemde dieren en beelden van goud, overal de glinstering van goud. Even was ik verstomd van verbazing. Wat een prachtige vondst!”

Naar: een boek van H. Carter en A.C. Mace uit 1923.

De schrijver van de tekst beschrijft wat hij ziet als hij een grafkamer binnengaat.

- A. Hoe heet de farao van wie de mummie in deze grafkamer werd gevonden?
- B. Waarom is de archeologische vondst die hij beschrijft, zo bijzonder?

Opdracht 5

Als een farao was overleden, werd zijn mummie in de grafkamer gelegd. Bij de mummie werden heel veel spullen neergelegd. Pas daarna werd de grafkamer afgesloten.

- A. Veel doden kregen shabti's mee. Wat zijn dat?
- B. Geef nog drie voorbeelden van spullen die bij een overleden farao werden neergelegd.
- C. Leg uit waarom deze spullen bij de overleden farao werden neergelegd.

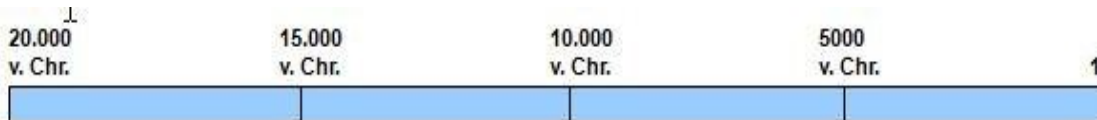
Paragraaf 6

Opdracht 1

Leg uit wat de volgende begrippen betekenen.

- A. prehistorie
- B. landbouwsamenleving
- C. ambacht
- D. irrigatielandbouw

Opdracht 2

- A. Teken de tijdbalk na.
- B. Geef op de tijdbalk met een A aan wanneer de grotschilderingen in Lascaux gemaakt werden.
- C. Geef op de tijdbalk met een B aan wanneer de eerste boeren naar Nederland kwamen.
- D. Geef op de tijdbalk met een C aan wanneer Ötzi leefde.
- E. Geef op de tijdbalk met een D aan wanneer Ramses II farao werd.

Opdracht 3

- A. Welke farao is wereldberoemd geworden door de ontdekking van zijn ongeschonden graf?
- B. Hoe heette de laatste farao van Egypte?
- C. Welke farao regeerde maar liefst 66 jaar?

Opdracht 4

- A. Geef de twee kenmerken van de Tijd van jagers en boeren.
- B. Bij welk van de twee kenmerken hoort het meisje van Yde? Leg je antwoord uit.
- C. Bij welk van de twee kenmerken horen de grotschilderingen in Lascaux? Leg je antwoord uit.

Opdracht 5

Maak de tekst compleet door de zeven ontbrekende woorden in te vullen.

Voor de [...1...] leefden mensen als jager-verzamelaars. Ze waren [...2...], dat betekent dat ze geen vaste woonplaats hadden. Toen het klimaat [...3...] en [...4...] werd het voor de jager-verzamelaars steeds moeilijker om voldoende voedsel te vinden. Ze moesten dus op zoek naar een andere manier om aan voedsel te komen. In het Midden-Oosten ontdekten mensen de akkerbouw en de veeteelt. Die twee woorden worden bij elkaar [...5...] genoemd.

Boeren woonden in dorpen. In Egypte moesten de boeren samenwerken. Dat was nodig, omdat ze sloten, kanaaltjes en dijken moesten graven om aan voldoende water te komen. De samenwerkende boeren hadden leiders, die zorgden dat het werk goed verliep. Uiteindelijk bleef er in Egypte één leider over: de [...6...]. Bij het besturen van Egypte kreeg hij hulp van zijn [...7...].